

stav a společnosti. Upozorňuje, že Durkheim chápal náboženství rovněž jako systém symbolů, a kriticky se k tomuto pojetí vyjadřuje. Poukazuje také na jednostrannost Durkheimova funkcionálního přístupu k náboženství. Kapitola je uzavřena rozбором Durkheimovy sociologie vědění, kritikou Durkheimova pojetí vztahu vědy a náboženství a rozбором jeho názoru na problematiku lidského individua.

Základní výtká sovětské autorky na adresu Durkheimova pojetí náboženství se týká příliš širokého vymezení této kategorie společenského vědomí. Durkheim totiž fakticky ztotožnil náboženství s abstraktním modelem ideologie. To mu umožnilo zakrýt reakční roli náboženství ve společnosti a zdůrazňovat pouze jeho pozitivní stránky. Souviselo to s Durkheimovým základním metodologickým principem, že každý jev je třeba analyzovat v jeho prvotních, zárodečných a výchozích vývojových formách. Tento v podstatě ahistorický přístup mu umožnil, aby neoprávněně rozšířil tezi o integrující roli náboženství u prvobytných národů na všechny společenské formace. Durkheim má proto tendenci považovat náboženství vždy za faktor upevňující jednotu společnosti. Zcela ignoruje známé fakty z dějin náboženství, jako byly náboženské války, křížové výpravy, náboženské konflikty apod.

Kniha J. V. Osipovové je obsahově velmi bohatá. Nenechává bez povšimnutí prakticky žádnou významnou otázku Durkheimovy tvorby. V naší recenzi jsme mohli zaznamenat pouze její nejdůležitější stránky.

Přínos této studie k marxistickým dějinám buržoazní sociologie je nesporný. Autorka v ní tvůrčím způsobem uplatňuje základní principy marxisticko-leninského přístupu ke kritice buržoazní sociologie. Svůj postup si neulehčuje paušálními odsudky. Seriózně Durkheimovo dílo analyzuje, ukazuje některé bezpochyby pozitivní stránky Durkheimovy teorie a metodologie, jež vyniknou zejména na pozadí redukcionistických a spekulativních tendencí, které byly v době Durkheimova působení v buržoazní sociologii velmi rozšířeny.

Zvlášť cenné jsou pasáže, kde autorka konfrontuje Durkheimovy teoretické i sociálně politické názory a postoje s marxismem. V takové hloubce a šíři nebyla doposud zmíněná konfrontace v marxistické literatuře provedena.

Kniha J. V. Osipovové je svědectvím toho, na jak vysoké úrovni je v SSSR marxistická analýza vývoje buržoazního sociologického myšlení. Tato vysoká úroveň se rodí ze širšího zázemí, jež činnost v této oblasti v sovětské sociologii má. Recenzovaná studie není totiž prací ojedinělou, jak se o tom můžeme přesvědčit, nahlédneme-li například do pravidelné rubriky časopisu *Sociologičeskije issledovanija* nazvané *Z dějin sociologického myšlení*. Kritická analýza dějin buržoazní sociologie není sovětskými autory chápána jako antikvární záležitost, ale je integrální součástí práce soudobého marxistického sociologa, pro něhož z této činnosti plyne řada cenných teoretických i metodologických poučení. Kniha J. V. Osipovové je toho názorným příkladem i vzorem hodným následování.

Jan Sedláček

M. A. Nugajev: Trudovaja aktivnost' rabočego klassa razvitoĝo socialističeskogo obščestva (Pracovní aktivita dělnické třídy rozvinuté socialistické společnosti)

Kazaň, Izdatel'stvo Kazanskogo universiteta 1975. 295 s.

V současné době, kdy se u nás věnuje zvýšená pozornost otázce rozvoje osobnosti a její pracovní aktivity, přichází velmi vhod publikace, která teoreticky rozebírá podstatu, obsah a strukturu pracovní aktivity dělnické třídy v rozvinuté socialistické společnosti. Z podtitulu monografie, jejímž autorem je Magdij Alimžanovič Nugajev, vyplývá, že jde o teoreticko-metodologické aspekty daného problému.

Autor publikace vychází ze skutečnosti, že ani za socialismu nejsou všichni členové společnosti aktivní natolik, jak je nutné pro její rozvoj. Společenská potřeba zvýšené sociální aktivity jedinců se vztahuje i na pracovní sféru. Odstranění rozporu mezi zásadami možnosti pracovní aktivity a reálnou pracovní činností je sociálním problémem, jehož řešení je vědeckým úkolem marxisticko-leninské sociologie. Autor uvádí, že při řešení otázek optimalizace pracovní aktivity a při hledání cest a prostředků uvědomělého působení na ni vyvstávají tři skupiny problémů. Jde o objasnění: za prvé, podstaty pracovní aktivity jedince, za druhé, všeobecných, zvláštních a konkrétních podmínek, které určují optimální realizaci pracovní aktivity, za třetí, konkrétních sociologických metod zkoumání pracovní aktivity.

Monografie má kromě úvodu a závěru šest kapitol.

V první kapitole, nazvané *Pracovní aktivita jako sociální problém*, si autor všímá především podstaty a pojmu pracovní aktivity. Konstatuje, že v sociologické literatuře doposud chybí uspokojivá definice pojmu „pracovní aktivita“, což svědčí nejen o tom, že jde o problém nový a složitý, ale i o nedostatečném filozofickém zdůvodnění tohoto pojmu. Jako jeden z velmi důležitých úkolů sociologie autor vidí teoretické vyjádření vztahu mezi pracovní aktivitou a filozofickým chápáním subjektivního faktoru ve společenském životě. Pokud jde o pojem subjektivního faktoru pracovní aktivity, uvádí, že má několik aspektů. Ve vztahu k výrobnímu procesu jde o subjektivní faktor výroby. Jestliže je pracovní aktivita předmětem působení organizátorských a řídicích orgánů, spočívá subjektivní faktor rozvoje pracovní aktivity v této činnosti. Avšak ve své základní sociální funkci se pracovní aktivita projevuje tehdy, jestliže působí vzájemně s pracovními prostředky. Pracovní aktivitu určuje historicky podmíněná úroveň rozvoje sociálních vztahů, techniky a člověka — jeho hodnotové orientace, odborné znalosti a návyky, vzdělání, intelektuální, psychický a fyzický potenciál a z toho vyplývající vztah k práci. Autor dovozuje, že problém pracovní aktivity je třeba zkoumat jako neoddelitelnou součást problému vědecky zdůvodněného prognózování sociálních přeměn, a zdůrazňuje nutnost vypracovat teorii pracovní aktivity.

V druhé části první kapitoly autor rozebírá strukturu pracovní aktivity. Zdůrazňuje, že nelze rozlišovat pracovní aktivitu dělníků, družstevních rolníků a inteligence, to znamená diferencovat ji podle příslušnosti k určité třídě. Uvádí, že pro úroveň aktivity je charakteristické postavení jedince nebo kolektivu ve struktuře společnosti, třídy nebo sociální vrstvy. Za důležitou strukturální součást pracovní aktivity označuje disciplinovanost, přičemž rozlišuje mezi pracovní disciplínou v kapitalistické a socialistické společnosti. Vychází z Leninových slov, že „tovární“ disciplína kapitalistů není ani naším ideálem, ani cílem, ale jen stupínkem nutným pro radikální očistění společnosti od hanebnosti kapitalistického vykořisťování. Říká, že za socialismu vzniká po prvé v dějinách nový typ disciplíny — uvědomělá, dobrovolná disciplína pracujících, založená na pochopení nutnosti pracovat svědomitě, samostatně a iniciativně. Upozorňuje však, že upevňování nové pracovní disciplíny je složité a dlouhé. Uvádí, že při pokusu stanovit obsah pojmu „pracovní disciplína“ se naráží v literatuře na různé definice. Za správné považuje stanovit znaky, které vyjadřují vnitřní disciplinovanost a zároveň obsahují objektivní kritéria. Takovými znaky jsou podle autora přivyknutí pracovnímu řádu a snaha o jeho dodržování, hospodárný vztah k socialistickému vlastnictví, kvalitní produkce a plnění úkolů ve stanovených lhůtách.* Kromě uvědomělosti a disciplinovanosti považuje autor za prvky systému pracovní aktivity ještě iniciativnost a soutěživost. Iniciativnost rozumí nejen sociálně psychologickou kategorií, ale i sociálně politickou činností. Přitom o ní uvádí, že je to jedna z nejdůležitějších charakteristik socialistického soutěžení, nechápaného jako dočasný jev, ale jako trvalý, neustále se rozšiřující proces.

Třetí část první kapitoly je věnována dynamice pracovní aktivity dělnické třídy. Autor při svém výkladu vychází z konstatování dvou základních stránek práce: technicko-organizační a sociálně ekonomické. Rozlišuje tři etapy rozvoje technicko-organizační stránky práce: První etapa začíná zhotovováním nejjednodušších nástrojů a končí zkonstruováním stroje. Druhá etapa souvisí s přechodem ke všeobecné mechanizaci. Třetí etapu charakterizuje automatizovaný pracovní proces. Rozpory mezi technicko-organizační a sociálně ekonomickou stránkou práce odstranila teprve socialistická revoluce v SSSR, která znamenala přechod k historicky nové, socialistické formě práce. V této nové formě práce se pracovní aktivita a její struktura naplňují novým obsahem, historický vývoj pracovní aktivity dostává nový ráz. Socialistická skutečnost zrodila takové formy pracovní aktivity jako údernictví, stachanovské hnutí apod. V sociálně ekonomické stránce práce došlo k takovým změnám, jako je další rozvoj socialistického společenského zřízení, demokratizace všech stránek sociálního života, duchovní růst obyvatelstva aj. Všechny etapy historického rozvoje sovětské společnosti doprovází neustálý růst pracovní aktivity. Autor uzavírá část konstatováním, že historické formy pracovní aktivity dělnické třídy v SSSR byly produktem vlastní aktivity mas, projevem vnitřní vůle, sociálního citění a politické zralosti dělnické třídy.

Ve čtvrté části první kapitoly autor sleduje pracovní aktivitu jako sociálně řídicí proces. Uvádí, že řízení pracovní aktivity, které je zvláštní oblastí sociálního řízení, mění svoji formu současně se změnou objektu působení, jímž je jedinec, četa, podnik, třída, společnost. Vzhledem k tomu, že pracovní aktivita je cílevědomým procesem, má pro řízení pracovní aktivity mas velký význam poznání mechanismu řízení. Aby

bylo možno zkoumat způsoby rozvoje a plánování pracovní aktivity, je třeba stanovit, jaké faktory ji určují. Řídit pracovní aktivitu znamená usměrňovat faktory, které na ni působí. Předpokládá to především řízení objektivních podmínek pracovní činnosti pracovníka. Pro „řízení“ subjektivních vlastností pracovníka je pak třeba řídit jeho sociální chování. Znamená to na jedné straně zdokonalovat podmínky, obsah a organizaci práce a na druhé straně různými formami podněcování vytvářet kladné potřeby a usměrňovat chování pracovníka v pracovním procesu. V současných podmínkách však nepostačuje vnější usměrňování. Společnost nachází cesty a prostředky využívající možnosti vnitřního usměrňování — seberegulace, využívání aktivity člověka k řízení jeho chování. Nejdůležitějším prvkem sociálního usměrňování chování jedince je veřejné mínění, které je jako mechanismus sociálního usměrňování jedince spojeno jak s normativními, tak s nenormativními prostředky usměrňování. Důležitým úkolem je vypracovat racionální vědecko-organizační model řízení pracovní činnosti dělnické třídy. Řízení sociální aktivity musí odpovídat dvěma všeobecným požadavkům: 1. optimálnímu vztahu mezi aktivitou jednotlivce (skupiny) a vnějšími zásahy, 2. možnosti využívat v dané situaci nerealizovanou rezervu sociální aktivity jednotlivce. Aby bylo možno řídit pracovní aktivitu, je třeba mít věrohodné informace o jejím stavu v měřítku jak celého podniku, tak i oddělení, směny, čety i jednotlivých pracovníků. Jeden z principů řízení pracovní aktivity spočívá v tom, aby činnost odpovídala schopnostem a sklonům pracovníka. Dalším principem řízení pracovní aktivity je podněcování založené na potřebách a zájmech lidí. Velký vliv na pracovní aktivitu kolektivu a jednotlivce mají vhodně uplatňované způsoby organizace skupinové činnosti. Autor též uvádí, že efektivnost řízení pracovní aktivity v mnohém závisí na stabilitě kolektivu. Všeobecně konstatuje, že v literatuře dosud nebyly patřičně objasněny principy řízení pracovní aktivity.

Druhá kapitola, tj. *Podmínky pracovní činnosti pracovníků socialistického podniku — prostor pro rozvoj jejich pracovní aktivity*, začíná rozborem pojmu a struktury pracovních podmínek jako faktoru pracovní aktivity dělnické třídy rozvinuté socialistické společnosti. Autor své myšlenky zkoncentroval v závěru v konstatování, že k pracovním podmínkám patří objektivní výrobní a nevýrobní, neustále působící jevy a stránky činnosti, které mají přímý vliv na fyzický, psychický a morální stav člověka a na jeho možnost uplatnit v práci své vnitřní potence a které aktivně podněcují jeho pracovní energii.

Druhá část druhé kapitoly je věnována vlivu zdokonalování přímých pracovních podmínek na pracovní aktivitu sovětských dělníků. Autor vychází z konstatování, že se často nutnost optimalizace pracovních podmínek zdůvodňuje jen z hlediska očekávaného ekonomického efektu. Zdůrazňuje však, že je třeba při rozboru organizace technických opatření přihlížet též k sociální stránce těchto opatření, přičemž sociální efekt se projeví ve změně tvůrčí aktivity, stálosti cílů a motivů jednání jak jednotlivců, tak i pracovních kolektivů a ve stupni využití fyzických a duševních možností pracovníků. Přitom sociální efekt se může projevit jak v kladném, tak záporném smyslu v ukazatelích vztahu k práci, pracovní způsobilosti, zdravotního stavu, úrovně kvalifikace, všeobecného vzdělání a kultury pracovníků. Autor pak na výsledcích sociologických výzkumů ukazuje, jak nespokojenost s pracovními podmínkami ovlivňuje fluktuaci pracovníků.

Ve třetí části druhé kapitoly se autor zamýšlí nad intelektualizací obsahu práce jako specifickou podmínkou pracovní aktivity sovětských dělníků. Podstatu svých myšlenek vyjádřil autor v závěru této části, kde uvádí, že za socialismu má stále větší význam ta stránka obsahu fyzické práce, která rozvíjí a obohacuje osobnost pracovníka. Kromě toho obsah práce širokých mas dělnické třídy překračuje meze předpokládané technologickými funkcemi a vzniká možnost projevit tvůrčí iniciativu zaměřenou na zlepšování výroby, její technologie a organizaci. V tom spočívá vliv všeobecných sociálně ekonomických faktorů na změnu obsahu práce.

Třetí kapitolu autor nazval *Duchovní faktory pracovní aktivity dělnické třídy*. Svoji pozornost soustřeďuje nejprve na základní aspekty uvědomělého a ideálního v pracovní aktivitě. Rozebírá, co je třeba chápat pod pojmem „duchovní faktory“. Uvádí, že duchovní faktory se dělí na dvě velké skupiny — subjektivní a objektivní. K objektivním faktorům řadí systém vzdělání a výchovy, politické, filozofické, vědecké, estetické, etické a právní regulátory, teorie, ideje a nálady převládající ve společnosti a ty sociálně psychologické procesy, které vznikají v každodenní pracovní činnosti kolektivu. Celkem vyjadřují objektivní stupnici hodnot socialistické společnosti. K osobnostním duchovním faktorům řadí autor zájmy člověka, jeho tvůrčí snažení a jeho sociální, politické a mravní ideály, které určují jeho vztah k práci. Konstatuje, že v současné době v podmínkách vědeckotechnické revoluce stále

vzrůstá úloha duchovní stránky pracovní činnosti, která rozvíjí a obohacuje osobnost člověka a otevírá před ním prostor pro jeho tvůrčí schopnosti a iniciativu. Autor se zvláště zamýšlí nad významem poznání sociálních hodnot a dovozuje, že aktivnost subjektu závisí na tom, jak dalece je jeho osobní stupnice hodnot v souladu s objektivně významnými společenskými hodnotami. Uvádí, že životní a pracovní hodnoty socialistického dělníka nejsou navzájem odtrženy sociálně ekonomickými vztahy, jako je tomu v buržoazní společnosti, ale naopak se vzájemně prolétají a jsou zdrojem jeho pracovní aktivity.

Druhá část třetí kapitoly se zabývá ideovostí a morálkou v pracovní aktivitě sovětských dělníků. Autor vychází z toho, že ideový a morální vztah k práci, jeho charakter a obsah patří k základním komponentům duchovního faktoru pracovní aktivity. Přitom materiální a ideově mravní faktory pracovní aktivity tvoří určitou dialektickou jednotu a nelze je stavět proti sobě. Materiální stimulování nutně v sobě obsahuje mravní podněcování aktivních forem pracovní aktivity. Nedocení materiálních faktorů a narušení principu osobní hmotné zainteresovanosti a principu odměňování podle práce vede ke snížení pracovní aktivity dělníků a k narušení nejen materiálních, ale i morálních stimulů. Přitom samozřejmě nelze nevidět, že v určitých nepříznivých podmínkách výrobní činnosti může materiální stimulování napomáhat k rozvoji některých negativních charakterových vlastností, jako je chamtivost, korupce ap.

Ve třetí části třetí kapitoly se autor zaměřuje na otázku zprostředkování pracovní aktivity sociálně psychologickými jevy. Uvádí, že působení sociálně psychologických faktorů na pracovní aktivitu není dominující — určující jsou sociálně ekonomické podmínky, v nichž práce probíhá. Avšak i sociálně ekonomické podmínky zahrnují spolu s jinými faktory též sociálně psychologické procesy. Proto je otázka sociálně psychologických faktorů pracovní aktivity do určité míry jedním ze zvláštních aspektů problému dalšího zdokonalování pracovní činnosti. Sledování sociálně psychologických faktorů zvyšování pracovní aktivity předpokládá především rozebrat strukturu kolektivu, neboť právě kolektiv nejvíce působí na aktivitu lidí, kteří jej tvoří. V něm se do značné míry uskutečňuje proces socializace člověka, v něm se formuje nový typ osobnosti. Autor dále uvádí, že jedním z nejdůležitějších subjektivních faktorů, které napomáhají uváčet a rozvíjet socialistický pracovní kolektiv a které mají rozhodující vliv na úroveň iniciativy a tvůrčí aktivity jeho členů, je tzv. sociálně psychologické klima, které se stalo středem pozornosti sovětských vědců teprve poměrně nedávno. Proto doposud neexistuje jednotný názor, jaká je náplň tohoto termínu (u nás používáme pojem „sociální klima“). Autor se snaží podrobněji vysvětlit tento pojem i působení vzájemných vztahů v kolektivu, jež sociálně psychologické klima určují. Jako další důležité faktory působící na aktivní, tvůrčí činnost pracovníků autor uvádí potřeby a zájmy pracovníků a konečně veřejné mínění.

Ve čtvrté kapitole (*Pracovní aktivita a proces všestranného rozvoje pracovníků socialistické společnosti*) se především rozebírá pracovní aktivita sovětských dělníků jako faktor rozvoje jejich společensko-politické aktivity. Autor uvádí, že pracovní aktivita přímo souvisí se společensko-politickou aktivitou, která je v podmínkách rozvinuté socialistické společnosti neoddelitelným rysem jednotlivce. Rozmanitá pracovní aktivita dělníků (technická tvořivost, činnost v oblasti vědecké organizace práce atd.) je vtahuje do společensko-politického života a posiluje jejich společensko-politickou aktivitu. Problémy vynálezeckví a zlepšovatelství, normování práce a řízení vyžadují nejen technické, ale i sociální myšlení, sociální činnost. Vysoká pracovní aktivita, která není spojena se stejnou úrovní společensko-politické činnosti, se zpravidla vyznačuje jednostranností, jež se projeví překračováním norem. Avšak rozvoj mechanizace a automatizace v podmínkách socialismu přenáší těžiště pracovní aktivity na plnění tvůrčích úkolů, jejichž sociální interpretace vyžaduje společensko-politickou aktivitu.

Druhá část čtvrté kapitoly je věnována otázce pracovní aktivity a formování nového člověka. Autor vychází z toho, že jedním ze základních úkolů socialistické společnosti je výchova nového člověka — všestranně rozvinuté osobnosti. Dále uvádí, že všeobecným objektivním základem utváření nového člověka jsou socialistické výrobní vztahy, charakterizované společenským vlastnictvím výrobních prostředků. Konstatuje, že měřítkem rozvoje člověka je práce (pracovní aktivita). Tvůrčí práce je charakteristickým rysem dělníka jako osobnosti. Sociální formou, v níž se realizuje pracovní aktivita dělníka, je pracovní kolektiv — nejdůležitější nástroj výchovy nového člověka, místo nejen výrobní činnosti, ale i sociálně politického a kulturního života. Různé formy pracovní aktivity (socialistické soutěžení, hnutí za komunistickou práci apod.) utvářejí nejen komunistický vztah k práci, ale i rysy socialistické osobnosti.

Pátá kapitola, mající název *Pracovní aktivita dělníků jako předmět konkrétního sociologického výzkumu*, je vyhrazena především otázce některých principů a zvláštností metodiky a organizace sociologického výzkumu v tomto směru. Autor podrobně rozvádí metodologii výzkumu, který pod jeho vedením v letech 1969–1974 prováděl kolektiv sociologické laboratoře na katedře vědeckého komunismu Kazaňské státní univerzity V. I. Uljanova-Lenina mezi dělníky z průmyslových podniků Kazaně. Ve druhé části páté kapitoly autor rozebírá metodu statistického třídění, které bylo použito při rozboru pracovní aktivity. A konečně ve třetí části popisuje metody mnohofaktorové analýzy, jichž bylo při výzkumu pracovní aktivity použito.

Poslední, šestá kapitola (*Problém pracovní aktivity dělníků v současné buržoazní průmyslové sociologii*) uvádí především všeobecné poznámky o charakteru teoretických základů některých koncepcí buržoazní průmyslové sociologie. Všimá si dále buržoazní průmyslové sociologie při hledání prostředků a metod aktivizace práce proletariátu a konečně kritizuje výchozí zásady buržoazní sociologie při současném hodnocení pracovní aktivity sovětské dělnické třídy.

Monografie, v níž jsou citovány i práce československých autorů (R. Richty, F. Kutty), je určena pro vědecké pracovníky, aspiranty, studenty, sociology i pro široký okruh čtenářů, kteří se zajímají o teorii vědeckého komunismu a o problémy dělnické třídy v rozvinutém socialismu. Kniha si zasluhuje pozornost zejména pro snahu teoreticky uchopit nové problémy praktického života, mezi něž nesporně patří otázky pracovní aktivity.

Libuše Lišková

V.E. Šljapentoch: Problémy reprezentativnosti sociologičeskoj informacii (Problémy reprezentativy sociologické informace)

Moskva, Statistika 1976, 214 s.

Problém reprezentativnosti výzkumu vzniká při používání metody neúplného šetření, kterou jsme v sociologii nuceni používat téměř vždy, protože kdybychom chtěli poznat všechny prvky, které tvoří objekt výzkumu, vyžádalo by si to obrovské materiální náklady, armádu tazatelů a roky na zpracování získané informace (tak tomu je u cenových šetření). Naštěstí existují postupy, které poskytují zkoumáním relativně malého počtu prvků často přesnější a hlubší výsledky, než bychom dostali zkoumáním všech prvků. Právě této problematice je věnována práce V. E. Šljapentocha, s podtitulem *Náhodné a nenáhodné výběry v sociologii*. Je určena především sociologům, dále pak ekonomům, demografům, psychologům, ale i statistikům, kteří nejsou specialisty na výběrová šetření, a je rozčleněna do deseti kapitol:

- I. Problém reprezentativnosti sociologických výzkumů
- II. Chyby reprezentativnosti
- III. Náhodný výběr
- IV. Oblastní výběr
- V. Vícetupňový výběr
- VI. Nenáhodné metody výběru
- VII. Vytváření objektu zkoumání
- VIII. Metody sběru sociologické informace a problémy reprezentativnosti
- IX. Problémy vícenásobného výběru
- X. Územní výběr

V *první kapitole* se autor zabývá rolí úplných a neúplných šetření, zejména metodou velkého masivu a výběrovou metodou obecně. Již zde se zmiňuje o tom, že rozšíření výsledků z výběru na celý základní soubor není jednoduchá záležitost, že si ji však výzkumníci až příliš často zjednodušují. Definuje přímou a nepřímou úlohu reprezentativnosti, upozorňuje na nutnost řádného vymezení zkoumaného objektu a nadobjektu, který chápe jako třídu objektů, k níž patří objekt daného výzkumu. Dostí podrobně se zabývá též funkcí nadobjektu, ať už pro realizaci výběru, či pro zobecňování výsledků z výběru.

Druhá kapitola je věnována chybám reprezentativnosti, které autor chápe jako odchylky výsledků výběrového šetření od skutečných charakteristik základního souboru. Dělí je podle různých hledisek na náhodné a systematické, záměrné a nezáměrné, skutečné a teoretické a demonstrovuje je na příkladech z praxe. V paragrafu o vlivu velikosti výběru na velikost chyby nalezne čtenář velmi hezký příklad, dokládající, že zvětšování velikosti výběru nemusí mít vždy kladný vliv na velikost chyby,